

Ifj. Koffán Károly

festőművész, grafikus (Budapest, 1940. augusztus 1.)

Feleségemmel, Cyránski Mária szobrászművészzel, három hónap különbséggel, egy évben születtünk. Így együtt készülünk jubileumi kiállításunk megrendezésére.

Mire megismerkedtünk egymással a Képzőművészeti Főiskolán – ma egyetem –, meglehetősen kialakult álláspontunk volt céljainkról, a művészet értelméről, a magunkkal szemben támasztott minőségi igényről, mibenlétéről. Hivatásként éljük meg vállalásunkat, és nem törődünk anyagi előrejutásunkkal. Ami később helyrehozhatatlan

tévedésnek bizonyult. Nem keletkezett tőkénk új és eredeti elgondolásaink kivitelezéséhez. Az én esetemben ez azt is jelenti, hogy munkáim döntő többsége, kiállításaim után, saját tulajdonomban maradt. Vagy ami nincs nálam, kevés kivétellel, barátaimnak ajándékoztam.

Más tényezők is hozzájárultak ehhez. Szüleim akaratából a keresztségben örököltem apám, Koffán Károly nevét, így az „ifj.” előtag, bármily kort érjek is meg, rajtam ragadt.

Mert magam is képzőművész lettem.

Pedig először más pályára szerettem volna menni. Sok minden érdekelt, így a műtörténet mellett a matematika, a fizika, az ábrázoló geometria, a természettudományok, a földrajzi felfedezések. A Budai Barokk Kamarazenekarnak brácsistája voltam. Szabadnak kellett maradnom, ha nem akartam mindez feladni. Apám sokoldalúságának példájára szinte magától adódott, hogy a szabadság szimbólumaként végül, második gimnazista koromban, a képzőművészlétet választottam.

Apám élete és munkássága még harmadik gimnazista koromban meghatározta későbbi sorsomat: 1956-ban a Képzőművészeti Főiskola Forradalmi Bizottsága elnökének választották. Elbocsátották tanári állásából, családját megbélyegezték. Amikor 1958-ban oda felvételiztem, a felvételi bizottsághoz delegált minisztériumi tisztviselő vétót akart emelni felvételem ellen. Előre tudtam, hogy nem rajtam fog múlni, ezért a felvételin, az esélytelenek nyugalmával, addigi életem két legjobb munkájával rukkoltam elő. (A biztonság kedvéért párhuzamosan a Műegyetem Építész Karára is felvételiztem – maximális pontszámmal. Onnan „hely hiányában” utasítottak el.)

Csak később tudtam meg, hogy a főiskola tanári kara nem értett egyet a minisztériumi direktívával, és levelet írtak a miniszterhez. Szerintük 1958-ban a legjobb festő tanszaki felvételi munkákat én készítettem. Minthogy magánemberként a kiküldött tisztviselő is csatlakozott az indítványhoz, végül is felvettek. Így a Műegyetemen elutasított fellebbezésemre már nem válaszoltam.

1965-ben egy műterempályázat eredményeképp Dunaújvárosban kötötünk ki. Érkezésünkkor hunyt el Weiner Tibor, a város főépítésze, a városi tanács vb kulturális elnökhelyettese. A gondolatot, hogy miért is építette

műteremlakásait, magával vitte a sírba. Pedig a mi pályázatunkat még ő bírálta el. Ebben pedig szerepelt, hogy szeretnénk Dunaújváros művészeti életének megteremtésében aktív szerepet játszani. Weiner botcsinálta utóda a kulturális poszton inkább félt a szabadkőműves páholy létrejöttétől, semhogy rendeltetés szerint fordította volna a város javára az itt élő művészek szakmai képességeit. „A létminimum szintjén tartom a művészeimet, hogy a markomban legyenek!” – büszkélkedett. Nem véletlenül, súlyos éhezéssel kezdődött itteni életünk.

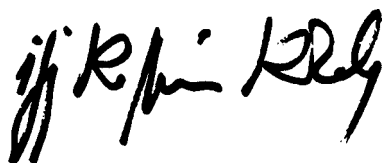
Én hasznát láttam előrelátásomnak, hogy főiskolás koromban, a festő főtan szak mellett, fakultatíve felvettem a tanári szakot is. Ábrázoló geometriából már növendékkoromban tanársegédi feladatokat láttam el. Professzorom ajánlással bocsátott utamra: „Koffán Károly határozott geometriai tehetség. Műegyetemi alkalmaztatását a legmelegebben ajánlom. Krocsák Emil.” Azon az Építész Karon kezdtem tanítani, ahonnan annak idején hely hiányában elutasítottak. Olyasmit tanítottam, ami mérhető, és sem tartalmát, sem eredményeit nem lehet elvitatni. Mégpedig olyan minőségben, hogy későbbi munkahelyem, a Dunaújvárosi Főiskola, melynek kezdettől vezető tanára voltam, őszintén ragaszkodott hozzám. Megvédték, amikor Dunaújvárosban a pártbizottság elbocsátásomat kezdeményezte. Megvédték akkor is, amikor „megbízhatatlanságom” korlátait kijátszva mégiscsak nagyobb művészeti munkához jutottam – a főiskola keretében szerződéses munkaként –, és megpróbálták jogot formálni vétőjükhöz. (Dunaújvárosi fedett uszoda színdinamikai és designfeladatai. Az eset dokumentálva a főiskola közleményeiben. A létesítmény elnyerte az 1977-es építészeti nivódíjat, amelynek indoklása kitért az én ott megoldott feladataimra is.)

Feleségemmel ma már városalapítók-nak számítunk: 1965-ben, érkezésünk-kor, még csak kamaszkorában volt az 1950-ben alapított város, és hatvanéves lesz, amikor mi a hetvenediket töltjük be. Ma már mindketten Pro Cultura Intercisae díjasok vagyunk, itteni munkásságunk alapján. Pályázatunknak megfelelően következetesen léptünk fel, összefogtuk a város építészeit és képzőművészeit egy klub jellegű egyesületben. Kezdeményezésünkre elismertették a Képző- és Iparművészeti Lektorátussal az itt folyó beruházások két ezreléke arányában – a törvény szerint – 15 műalkotás központi költségvetésből való elhelyezését. Létrehoztuk az első Dunaújvárosi Tárlatot, szabad iskolában tanítottuk a tehetséges fiatalokat, akik ma az itt élő művészek derékhadát képviselik. Közülük három Munkácsy-díjas. Még növendékkorukban velük rendeztük meg a Kör '74 kiállítást, amely olyasféle vihart váltott ki, mint annak idején a balatonboglári kápolnatárlatok. A következő évit betiltották. (2004-ben rendeztünk erről emlékkiállítást a Kortárs Művészeti Intézetben.)

APÁM

Az én munkásságomban természetes vonulatot képeznek azok a rajzaim, amelyeket növendékeim jelenlétében, az ő okulásukra rajzoltam. Modelljeim megválasztása már magában állásfoglalás: a Nemzeti Galériában Bartók-portrém van, Kondor Béla posztumusz honlapjára az én róla készült rajzomat választották, stb. Minthogy 1946-tól 2006-ig minden esztendőben iskolába jártam, hol engem tanítottak, hol én tanítottam, mindig volt szabad iskolám, önként kínálkozott a nyári három hónap tűzzománcozásra. 1995-től számítógépes grafikával is foglalkozom, amelyben geometriai kutatásaim tanulságait foglalom össze. Művészetelméleti kérdésekkel foglalkozó dolgozataim közül talán a *Leonardo da Vinci és a téridő kontinuum*, geometriai, térelméleti írásaim közül a *Reliefterek* címűt említeném. Írtam egy kétkötetes, majd hatszáz oldalas, felsőfokú geometria-tankönyvet.

Domonkos István

író, költő (Ókér, Jugoszlávia, ma: Szerbia, 1940. augusztus 7.)

születésnapomra

giacometti: hogy is mondta valéry... ez a portré nagyon hasonlít, csak az a kérdés, kire...

domi: a hangsúly nem a hasonlóságon van...

giacometti: minél huzamosabb ideig szemlélem az embereket, annál kevésbé ismerek rájuk: nem hasonlítanak önmagukra

domi: brancusi azt állította, hogy a meztelen embernél még a varangy is szebb...

giacometti: mi a cél, a valóság elrejtése vagy a még lehetséges megőrzése... ismételtetünk... ugyanazt csináljuk, csak másképpen

domi: mi legyen a teendő: befalazni magunkat, vagy mindentől elrugaskodni?

giacometti: az életem kívül semmi sem érdekel... egy székláb is csodálatba tud ejteni

domi: ...elődeink lábnyomát követve egy sötét korban...

giacometti: és ez a temérdek könyv itt szanaszét... a kefémet keresve néha beléjük botlok... fontos levél után kutatva néha fellapozom egyiket-másikat...

domi: ...a tudatlanság homályát... a lelkek

tompa szürkességét...

giacometti: csodálatba ejtenek még a szétszórt gyufaszálak is... akár a csatahajók a szürke óceánon

domi: ...eloszlatni a restség felhőit...

giacometti: lehetetlenség bármi-re is koncentrálni... minden egyes

leírt szavam hiúságomat szolgálja...
hatásvadászat...

domi: ...egy nyalábnyi fény, világosság gyógyító jelenléte...

giacometti: nem tudom, mi vagyok... komédiás? idióta? egy lelkiismeretes kisfiú, aki élethűen akarja ábrázolni az orrot... a formás női idomokat a ruha alatt...

domi: ...a napimádók megvakultak...

giacometti: ...ha legalább egy fejet képes lennék megformálni... egy fejet... ujjaim elfogyasztják a sarat... még sárból sincs elég...

domi: ...valamiből valamit...

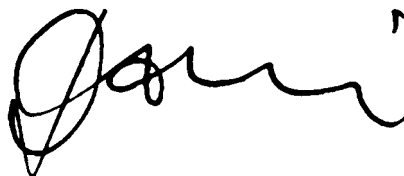
giacometti: ...valamit ...bármit, de legalább hasonlítson

domi: ...de hát kire...

giacometti: ...a művészetet el lehetetleníteni ...ezt kell tenni...

domi: ...mindez sokba kerülne ...s mi a semmivel szoktunk fizetni...

kórus: üres a füzetünk
semmivel fizetünk

Bereczky Loránd

művészettörténész (Békés, 1940. augusztus 12.)

Akármilyen idős az ember, nem az elmúlás felé néz, még akkor sem, ha visszafelé tekint. A múlt felidézése lényegében önvizsgálat és erőgyűjtés az elkövetkezendőkre. Pontosan tudható, hogy lényegesen kevesebb van hátra, mint amennyi eddig volt, de abban a hiú reményben ringatja magát az ember, hogy ha visszatekint a megélt élményekre, tartalmasabbá teheti az elkövetkezőket. Akkor is, ha csak egy nap, egy év – vagy remélhetőleg több év – adatik meg az életet megtartó kegyelemből.

Nos, hét évtized tetteit számba véve számomra a legnagyobb érték, hogy minden siker és kudarc, minden öröm és megpróbáltatás ellenére nem felejttem el az embereket becsülni és szeretni.

Normális kapcsolatok nélkül nincs emberhez méltó lét, s ha nem tudom mindenkiről a legjobbat feltételezni – még egy-két csalódás után is –, akkor nincs értelme az egésznek. Állandóan gyanakodni, védekezni, előnyös helyzetből mást megtaposni semmi örömet nem adhat. De érdekes emberek társaságában lenni, barátságukat őrizni és a létükben, munkájukban benne rejlő lényegét tisztelni – ez emelheti a teremtés szerinti akarat szintjére az ember lényegét. Nem az általános, ezért megfoghatatlan és értelmezhetetlen viszonyokról beszélek, hanem arról a normális, egymást segítő kapcsolatról, amely mindannyiunk hasznára létrehozott értékek megteremtésében, feltárásában, megőrzésében és továbbadásában társsá tesz bennünket.

Az emberi szeretetnek köszönhetem talán, hogy pályám során rengeteg személyes megnyilvánulást kaptam, és olyanok tanító barátságát tudhatom

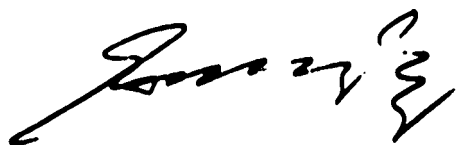
magaménak, akiknek a nagyságához nem fér kétség, és akiket mindig tisztelettel, olykor kis irigységgel hallgattam. A kapcsolat általam fontosnak tartott mozzanata mellett az elmúlt hét évtized eredményének tudhatom azt, hogy érzékenyen voltam képes reagálni az értékekre, és megadatott nekem, hogy föl tudtam fedezni és el tudtam fogadni az értékeket. Lehetett egy szó, egy írás, egy kép, egy zenei foszlány, de a lét himnuszai voltak és a fényt képviselték.

Mit tudhatok még magaménak? Talán azt, hogy vezetőként elég gyakran rájöttem, az a legfontosabb, hogy megtanuljak szépen és egyértelműen kérni, és hogy a mások által elért eredményeknek örülni tudjak anélkül, hogy ki akar-nám őket sajtátítani. Talán ennek köszönhetem, hogy amikor a közigazgatásban dolgoztam, akkor megalapozódó barátságok fennmaradtak, amikor a politiká-ba keveredtem, ember tudtam maradni, és az utóbbi majd három évtizedben, kulturális közintézmény vezetőjeként nagyszerű kollégáimmal együtt szolgálni tudtuk a magyar kultúra ügyét. Örökök tudok hagyni, többek között munkatár-saim jóvoltából, egy működőképes intézményt, s talán ez sem kevés.

Utálok a gyűlölködést, a bármilyen külső akarat hasznára serkentett mű-vi vetélkedést. Barátja vagyok a vidámságnak, a jó kedvnek, a jó ételnek, és tisztelem a nőket. Ha kell még egy pozitívumot mondanom: büszke vagyok rá, hogy a hetven év során soha nem szakadt meg a természethez való kötődésem, egy virág, egy fa, egy felhő és a természet bármely élőlénye a maga természetes szépségében még mindig erőt tud adni.

Ezek az elmondottak általában igazak. Tökéletes ember nincs. Az én legnagyobb bűnöm a lustaság. Nagyon sokszor lettem sarokba szorítva, mert elszalasztottam a határidőket, későn vettem komolyan a feladatot, és más érdekelt akkor, amikor a feladatra kellett volna koncentrálni. Az is szinte bűnnek tekinthető, hogy a fent említett hibámból következő minden gondot és problémát, bajt és feszültséget gyönyörűen meg tudtam magyarázni, azaz akkor is képes voltam az „ideológia gyártására”, amikor csak egyszerűen be kellett volna vallani a mulasztás bűnét. Szinte elképzelhetetlen, hogy mennyi szerte-ágazó emberi magatartási hiba következett a fent elmondottakból. Szégyellem őket. Egészen biztos, megbántottam embereket, vagy azzal, hogy nem értet-tem őket, vagy azzal, hogy nem akartam megérteni őket, így hát csak egyet tehetek, hogy a hetedig X küszöbén mindenkitől elnézést kérek, azoktól, akiket akarva-akaratlanul megbántottam.

Tudok még hibákat, de félek velük szembesíteni magamat; azt hiszem, ha én nem mondom, mások sem jönnek rá. Csak azt mondhatom, hogy örülök az életnek, örülök, hogy magyarnak születtem, örülök, hogy itt élhetek, ebben az országban, hogy ennek a kultúrának lehetek a részese. Ha köszönettel tar-tozom, akkor elsősorban szüleimnek, családomnak, munkatársaimnak, barátaimnak – és természetesen ellenségeimnek is. Jó lenne harminc év múlva is emlékezni.

Benkó Sándor

előadóművész, mérnök (Budapest, 1940. augusztus 25.)

Meleg nyári este igyekszem haza, a Bocskai útra. Hónom alatt szorítom kincsemet, egy ajándékba kapott friss Armstrong-lemezt.

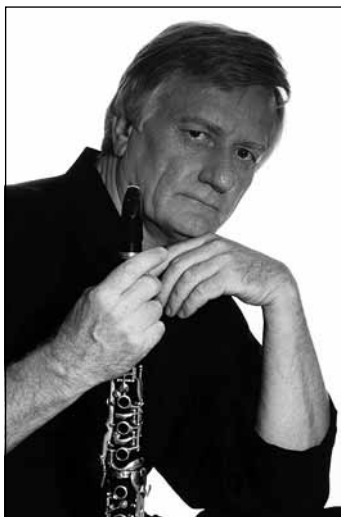
„Ambassador Satch”, látható a hófehér borítón, amelyen Louis Armstrong egy aktatáskával áll büszkén. Feltéve lemezjátszómra csodálatos világba csöpentem, felemelő érzés volt Louis-t hallgatni!

Miért nem trombita van a kezében? Gondolkodom, és csak négy évtizeddel később tudom meg, hogy példaképem elfelejtette elvinni a fotózásra hangszerét, ezért az éppen nála lévő táskával kapták le. Az már csak hab a tortán, hogy a táska tele volt marihuánával, amelyhez többször nyúlt az álomcsapat!

Fél évszázaddal, azon belül majd negyedszázad profi pályafutással néhány újságíró hitetlenkedik, amikor elmesélem – soha ki sem próbáltam a szert.

Miért nem voltam kíváncsi? Miért nem akartam még jobb teljesítmény reményében legalább egyszer megpróbálni, mire megyek velem?

Valószínű azért, mert kiegyensúlyozottan, sok pillanatában boldogan élhettem az életem. Szerettem, élvez-

tem, amit csináltam, a közönségem pedig szerette, ahogyan csináltam.

A napokban rendeztem bakelitlemezeimet egy későbbi Benkó-gyűjtemény számára. Legbecsesebb darabja még mindig a ma is jó állapotban lévő Armstrong-lemez. A legelső példányt ronggyá játszottam. A magnetofon megjelenésekor rögtön szalagra rögzítettem, és azon hallgattam. Az első

amerikai turnékon egy újat vásároltam, és azt azóta csak nézegettem.

Ma megtörtem ezt a hagyományt. Egy pohár jó vörösbor társaságában leültem, feltettem az örökös példaképet a lemezjátszóra, és végigpörgettem az elmúlt ötven évet.

Boldogság érzete fogott el. Nem hiába zenéltem át az életem. És ami a leglényegesebb volt – ugyanaz a gyenge, gyönyörű borzongás fogott el, mint akkor, az első meghallgatáskor. Ma is szeretem, ma is imádom, a dixieland az én világom!

Vári Éva

színművész (Nagykanizsa, 1940. augusztus 25.)

Színésznő vagyok. 2009. március 15-én Kosuth-díjat kaptam. Boldog vagyok. Jó 69 évesnek lenni.

Richard Alfieri: *A Hat hét, hat tánc*
Kulka Jánossal

Vári Éva

Szalai Györgyi

filmrendező, forgatókönyvíró (Kispest, 1940. augusztus 31.)

1983. OKTÓBER

Az *Átváltozás* című filmünket forgattuk Dárday Istvánnal; a forgatással együtt járó túlfeszített állapotban volt egy álmom.

Jutalomképpen egy óceánjáró hajóra szállhattunk mi öten, a „csapat”, és másik öt filmes. Indulás előtt a fedélzeten zene szólt, vakuk villogtak, újságírók nyüzsögtek körülöttünk – nagy felhajtás volt.

és a szállásunkat. Egyre szűkülő folyosókon és lépcsőkön mentünk egyre lejjebb, míg egy sivár helyiségbe értünk, ahol a csupasz falak között csak ágyak voltak.

A helyiségnek nem volt ablaka.

A kezünkbe került a frissen megjelent újság, amelynek címlapján egy sorban öt nagyméretű fotó volt – a másik öt fil-

Ezután elindultunk, hogy megmutassák nekünk a hajó belsejét

mesről, alattuk ismét öt fotó, de ezen sem mi voltunk, hanem a másik öt arc.

Tudtam, hogy azt dokumentálták, hogy mi nem létezőnk.

Az egyetlen ajtóban, amely kifelé vezetett, őr állt.

Úgy határoztam, hogy mindenképp kimegyek, de a másik öt nem engedett, még meg is ütöttek...

Mégis eljutottam az ajtóig, és megverekedtem az őrrel, aki utamat akarta állni.

Kitártam az ajtót és az óceán helyett egy végtelen, sivár kősvatagra láttam...

1988. MÁRCIUS

A *dokumentátor* című filmünkkel Dárday Istvánnal meghívást kaptunk az akkor még nyugat-berlini filmfórumra, ahol megnyertük a FIPRESCI (nemzetközi filmkritikusok szervezete) díját.

Abban az időben Magyarországon „a televízióban” volt egy hetente egyórás műsor, a filmművészetnek szentelve.

Egy stáb, Kepes András vezetésével, egyórás műsort készített a berlini fesztiválról és a filmfórumról. Ennek az egy órának az utolsó mondata, annak is csak a fele szólt erről a FIPRESCI-díjról...

2009. OKTÓBER

2009. október egyik hajnalán megállt a szívem.

Úgy tűnt, hogy meghalok.

Mindössze annyi futott át az agyamon, hogy ENNYI VOLT.

Csendesen, higgadtan, félelem nélkül...

Azok közé tartozom, akik abban a hitben élnek-éltek, hogy dolguk van a világban.

Nekem a film és másokkal a közös munka...

Kollektív dokumentumfilm-sorozat; meghatározó részvétel a Társulás Stúdió létrehozásában, a társadalmi forgalmazás megteremtésében; az első

artmozi életre hívása, filmkönyvek és kiadványok... és mindez közösen Dárday Istvánnal és sokakkal másokkal.

A filmes életmű nagy része is közös Dárdayval, különösen a magyar dokumentarista játékfilm megteremtése, amely Budapesti iskola néven bevonult az európai filmművészet történetébe...

Mi más a halál...?

Ha az ember szíve megáll...

Az enyém akkor, azon az őszi hajnalon viszont elindult.

Az orvostudomány ismer hasonló eseteket, úgyhogy én nem haltam meg... és ezért most így egészen más hangsúllyal, egészen más érzelmekkel kérdezhetem:

ENNYI VOLT?

Első játékfilm: JUTALOMUTAZÁS (1975)

Magyar Filmkritikusok Díja, Mannheim, elsőfilmes fődíj.

Az álmomig – 1983-ig – öt játékfilmet forgattunk.

Az utána következő HUSZONHAT ÉVBEN – összesen négy filmre kaptunk lehetőséget és pénzt.

A Társulás Stúdiót megszüntették – többször kellett újraalakítani. Az első artmozit, a Blue Boxot, amelyet létrehoztunk, elvették – majd az épületet is ledózerolták. Öt forgatókönyvünk vár megvalósulásra...

Ennyi volt....?

Még élünk, és ma is azt gondolom, hogy dolgunk van, dolgunk lenne a világban.

Szalai Györgyi